

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПИРАМИДА

Таня Желязкова (Тея)

Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес, гр. София

В научното съобщение се обосновава синтезът между трите форми на образование – формално, неформално и информално образование във вид на Образователна пирамида като теоретичен модел. Илюстрира се значението на информалното образование като начин на съществуване не само за отделната личност, но и за общностите, както и за развитието на информалната педагогика.

Още в началото на 90-те години на миналия век в литературата започнаха да се появяват анализи и разработки на въпроси, които ще ни поднесе новия век. Това беше резултат на желанието да се подготвим за нещо ново, което предстои, особено когато то се свързва със съществени (може да се каже и кардинални) промени в начина на бъдеще.

На 31 декември 1994 г. Официален вестник на Европейския съюз публикува Решение на Съвета за приемане на специфична програма за научни изследвания и технологично развитие в областта на целевите социално-икономически изследвания (от 1994 до 1998). С този документ се поставя началото на поредица от официални документи на Европейския съюз, посветени на образователната политика (общо 1177 документа в EUR-Lex до края на 2009 г.), в които формалното образование започва да се свързва не само от неформалното образование, но и от т. нар. информално образование (informal education) и обучение.

Така започва актуалната европейска история на информалното образование, което всъщност е най-древната форма на образование, от която с развитието на познанието и на потребностите на обществото са произлезли неформалното, а по-късно и формалното образование.

Когато в официални документи са споменати и трите форми на образование – формално, неформално и информално образование, зад английските думи стои конкретно диференцирано съдържание. Това е и нашето основание да използваме на български език термина информално образование, вместо предлаганите преводи „неформално“ или „неофициално“. Считаме, че така се запазва съответствието с оригиналния смисъл на използваните названия и се предпазваме от грешки в превода.

Терминологичното детайлизиране на видовете и формите на образование и обучение произтича от необходимостта да се отчете приносът както на формалното/първоначалното образование, така и на информалното/продължаващото образование.

В Меморандум за непрекъснатото образование на Европейска комисия по образованието (Брюксел, 2000) са дадени кратки определения на трите „основни категории целенасочена образователна дейност:

Формално образование – реализира се в официалните институции за образование и обучение и крайният му резултат са признатите дипломи и удостоверения за квалификации.

Неформално образование – реализира се паралелно с основните образователни и квалификационни системи и обикновено не завършва с издаването на официален сертификат. Може да се реализира и чрез организации и услуги, създадени за допълване на формалното образование.

Информално образование – естествено съпровожда живота на всеки, не е задължително и организирано, може да не се осъзнава от самите индивиди като начин за получаване на част от техните знания и умения. Информалното образование е най-старата форма на образование и поставя най-важната ос-

нова на ранното обучение. Информалните форми на обучение представляват огромен образователен резервоар и могат да служат като източник за иновации в методите за преподаване и учене.

Введен е и нов термин „широкообхватното образование“, което „включва в себе си като взаимнодопълващи се разновидности формалното, неформалното и информалното образование.“

Обосновката на теоретичното поле, дефинирането на формалното, неформалното и информалното образование, както и теоретичният модел на информалното образование и неговите приложни аспекти са предмет на самостоятелна наша публикация [2].

Образователната пирамида е теоретичен модел за структурата на образователната триада – формално, неформално, информално образование. От елементите на пирамидата е видно, че твърде малко са строго дефинираните части на трите форми на образование.

Третото ниво (формалното образование) е с ограничен жизнен цикъл, минимален по избор на личността и рамкиран по образователните стандарти на държавата. Организирано е на степени съобразно възрастта и образователните цикли. Основава се върху теоретическата подготовка, която „извежда отвъд онова, което човек непосредствено знае и за което има опит“ [1, 31]. В този смисъл би следвало да се прави разлика между образование и образованост.

Второто ниво (неформалното образование) е възможност, която предоставят различни образователни институции, за повишаване на професионалната квалификация, преквалификация, придобиване на нови професионални, управленски, организационни, административни или личностни умения. Изключителната му актуалност е резултат на европейската образователна идея за обучение през целия живот (Lifelong Learning). Продължителността му обикновено е кратковременна, но може да се осъществи многократно в една или много различни професионални сфери.

Първото ниво (информалното образование) е с продължителност през целия живот на човека. Този вид образование е обвързан с всички възможни, допустими и избрани от отделната личност начини за обогатяване на знанията, с разширяване на количеството и качеството на уменията, с битийственото като начин за придобиване и осмисляне на житейски опит, в което основополагащо място заема разбирането. Основава се на практическото образование като „отдалечаване от непосредствеността на страстта, от себичната потребност и частен интерес и подчиняване на всеобщото“ [1, 30]. Самата организация на знанието го прави функционално, приложимо и изтренирано.

Философският смисъл на образователната пирамида се изразява в триединството на образователния стълб, чието безспорно основание е екзистенциалния опит (на личността и на социума), медиаторна роля играят правилата на тълкуването, а метафизическият връх е еманация на разбирането като реконструкция на смисъла.

Разделителните критерии между трите вида образование са вида на потребностите, взаимодействието, типа осъществявани образователни дейности, наличието или отсъствието на избор, субектността. Както и основополагащото за информалното образование като битийстване понятие „преживяване“.

Малките групи подлагат формалността на съмнение и залагат принципа на неформалност. Докато принципът за информалност не е просто отрицание на формалността и неформалността, а е интимен механизъм за създаване, развитие, съхранение и предаване на уникален индивидуален опит. На този опит, дори като разширяване на получено формално образование, в повечето случаи човечеството дължи своите откриватели, изобретатели и тълкуватели чрез богатата палитра от изразни средства – слово, звук, цвят, движение и форма.

В Световния доклад по мониторинг на образованието за всички на ЮНЕСКО „Образование за всички до 2015 г. Ще успеем ли?“ се говори за **базово образование**, което означава „целият кръг от образователни събития, осъществявани в различни рамки (на формалното, неформалното и информалното образование), които са насочени към удовлетворяване на базови учебни потребности.“ Те са определени в Световната декларация по образование за всички (Джомтян, Тайланд, 1990) в качество на „основни средства за обучение“ (като грамотност, речевни умения, смятане и решаване на задачи) и „основно съдържание на обучението“ (знания, практически навици, ценностни нагласи и възгледи), „които хората са длъжни да овладеят за своето оцеляване, развитие на всички свои способности, достоен живот и работа, участие в развитието, подобряване качеството на живота, вземане на основани на информация решения и продължаване на обучението.“ [3, 440].

От документа е видно, че трите форми на образование имат своя принос за цялостното личностно образование и би следвало да се развиват в пакет. Целите на човешкия живот галеч надхвърлят ограничените възрастово и дисциплинарно рамки на формалното образование. Живият живот е по-

стоянен поток, в който човек е потопен и трябва да може да осигури своята жизненост по най-добрия за него начин. Водач в този поток е собственото му информално образование като битийстване, насочено към проникване в изначалната същност на битието, за да удовлетвори потребността му да бъде себе си.

Представянето на взаимодействието на трите форми на образование (формално, неформално и информално) чрез модела на Образователната пирамида позволява да се разработват в перспективен план нови образователни модули като част от педагогическия иновативен процес. Съществено място в този процес ще заеме създаването на българския модел на информалната педагогика като част от „системата на информалното образование“ [4, 2.5], което по своята същност е неорганизирано, неструктурирано и несистематизирано натрупване на знания, умения и навици в процеса на живеене. Процесът на информалното образование като битийстване е елемент от живота на обществената система и в този смисъл европейската нормативна уредба предписва създаване на система за валидиране на ключови компетенции и умения, които се постигат само чрез информалното образование като битийстване*. Това предстои да се случи и в европейска България.

Литература:

1. Гагамер Х.Г., Истина и метод. Основни черти на една философска херменевтика, Плевен, ЕА, 1997.
2. Желязкова, Таня (Тея), Информалното образование като значим елемент от образователната триада, Стратегии на образователната и научната политика, 2010, бр. 2, 164-180.
3. Образование для всех к 2015 году. Добьемся ли мы успеха?, Всемирный доклад по мониторингу ОДВ, ЮНЕСКО, 2008.
4. Opinion of the Committee of the Regions on the Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning Official Journal C 229, 22/09/2006 P. 0021 – 0028.

* битийстване – от глаголно съществително, произлизащо от думата „битие“.